

UOT 330.341.1:62

Nərmin Mədəd qızı SƏTTƏROVA
“Odlar Yurdu” Universitetinin
“İqtisadiyyat” kafedrasının doktorantı
e-mail: sattarova.narmin95@mail.ru

İNNOVASIYA POTENSIALININ TƏDQIQININ KONSEPTUAL MƏSƏLƏLƏRİ

Xülasə

XXI əsrin ilk onillikləri üçün insan fəaliyyətinin bütün sahələrində innovasiya amilinin rolunun artması xarakterik olmuşdur. Dinamik inkişafın başlıca şərti kimi innovasiya potensialına münasibət, tədqiqatçılar və mütəxəssislər tərəfindən kifayət qədər fərqlidir. Odur ki, innovasiyalı inkişaf müstəvisində müvafiq potensialın tədqiqinin konseptual məsələlərinin həlli xüsusi aktualıq kəsb edir.

Tədqiqatın məqsədi – innovasiyalı inkişaf tələbləri baxımından iqtisadi fəaliyyətin müxtəlif səviyyələrində innovasiya potensialının mahiyyətinin açıqlanması və strukturunun xarakteristikası, həmin potensialın reallaşdırılması istiqamətlərinin müəyyən edilməsidir.

Tədqiqatın metodologiyası – tədqiqat prosesində müşahidə, təhlil və sintez, elmi abstraksiya və məntiqi ümumiləşdirmə üsullarından istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti - əldə edilən nəticələr istehsal sahələrinin innovasiyalı inkişafı imkanlarının qiymətləndirilməsində və innovasiyalı istehsalın səmərəliliyinin yüksəldilməsi tədbirlərinin icrası zamanı istifadə oluna bilər.

Tədqiqatın nəticələri - müəssisənin innovasiya potensialının mahiyyəti açıqlanmış, onun qiymətləndirilməsi üzrə yanaşmalar araşdırılmış, innovasiya potensialının strukturu xarakterizə edilmiş, həmin potensialın reallaşdırılması istiqamətləri göstərilmişdir.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi - innovasiya potensialı anlayışına münasibətdə fərqli mövqelər müqayisəli təhlil edilməklə həmin anlayış dəqiqləşdirilmiş, innovasiya potensialının reallaşdırılması imkanları səciyyələndirilmişdir.

Açar sözlər: *innovasiya potensialı, mahiyyət, müəssisə, struktur, reallaşdırma istiqamətləri, amillər, resurs, yanaşma.*

Giriş

Mövcud və gözlənilən realıq iqtisadi fəaliyyətin səmərəliliyinin və onun nəticələrinin rəqabət qabiliyyətinin yüksəldilməsində innovasiya amilinin həlledici rola malik olduğunu göstərir. İnnovasiyalı fəaliyyətin və ümumilikdə innovasiyalı inkişafın həlledici şərti kimi innovasiya potensialı anlayışına münasibət birmənalı deyildir. Həmin anlayışa fərqli yanaşmalar, bir sıra neqativ təsirləri ilə yanaşı, həmçinin vahid metodoloji bazanın işlənilməsinə mane olur.

İnnovasiya potensialının struktur-funksional xarakteristikalarının dəqiqləşdirilməsi, həmin potensialdan istifadə mühitinin iqtisadi və institusional baxımdan yaxşılaşdırılmasına xidmət edir. Digər tərəfdən innovasiya potensialına birmənalı elmi-nəzəri və təcrübi yanaşma prioritet sayılan fəaliyyət sahələrinə münasibətdə iqtisadi, təşkilati, hüquqi, ekoloji və digər aspektlərdə dövlət tərəfindən göstərilən diqqətin nəticələrinin səmərəliliyini artırmağa imkan verir. İnnovasiya potensialının tədqiqinin konseptual məsələlərinin həlli, habelə innovasiyalı inkişaf potensialının prioritetlərinin əsaslandırılması baxımından aktualdır. Təqdim edilən məqalədə qeyd edilən məsələlərin araşdırılması dinamik inkişaf edən milli iqtisadiyyatda innovasiya amilinin rolunu artırmağa yönəlmişdir.

İnnovasiya potensialının mahiyyəti və məzmununa fərqli yanaşmalar

Müasir dövrdə innovasiya amili iqtisadi fəaliyyətlərin səmərəliliyi və rəqabət qabiliyyətinin məqbul səviyyəsinin əldə edilməsində həlledici rola malikdir. Elmi biliklərin və ideyaların, kəşflərin və ixtiraların innovasiyaya çevrilməsi dövrünü əhatə edən innovasiya prosesinin kəmiyyət və keyfiyyət parametrləri, habelə nəticələri, indiyə qədər aparılmış tədqiqatlardan göründüyü

kimi innovasiya potensialından asılıdır. Odur ki, innovasiya potensialı anlayışına aydınlıq gətirməyə çalışaq. Hər şeydən əvvəl qeyd edək ki, müvafiq mənbələrdə bu anlayışa münasibətdə kifayət qədər ciddi fikir ayrılıqları vardır. Belə vəziyyəti şərtləndirən amillərin müəyyən edilməsi baxımından aşağıdakı mövqe diqqətə layiqdir. “İnnovasiya potensialının müəyyənləşdirilməsinin çətinliyi alimlər tərəfindən bu terminin fərqli başa düşülməsi və bu sahədə kompleks metodoloji tədqiqatların olmaması ilə bağlıdır” [1, s.161]. Haqqında danışılan anlayışa yanaşmaların kifayət qədər geniş diapazonda fərqlənməsinin səbəbləri qismində - tədqiqatın məqsədi, innovasiyalı inkişafa açıqlıq, metodologiyanın təşəkkül mərhələsində olması, mövcud tədqiqatların nəticələrinə münasibət və s. qeyd oluna bilər.

İnnovasiya potensialına iqtisadi subyektlərin öz məqsədlərinə çatmaq üçün fəallaşdırıla bilər, indiyə qədər aşkar edilməmiş və istifadə olunmamış imkanların məcmusu kimi, elmi-texniki işlərin nəticələri, yeni texnika, texnologiya və məhsullar barədə informasiya ehtiyatları, innovasiyalı fəaliyyət üçün zəruri olan amillər və şərtlər sistemi kimi və s. baxanlar vardır. İnnovasiya potensialına ehtiyatlar kimi yanaşmanın əsasında, bir çox hallarda əslində informasiya ehtiyatlarında əks olunan imkanlar kimi münasibət göstərilir.

İnnovasiyaların yaranması, yayılması və istifadəsi prosesində informasiya amilinin həlledici rolu, təbii ki, diskussiya obyektidir. Bir əsrdən artıq dövrdə informasiyaya ən qiymətli resurs kimi yanaşılması paradigmatı formalaşmışdır. Bu paradigmatda yeniliklərin yaranması və yayılmasında informasiyanın aparıcı və alternativsiz rolu mərkəzi yer tutur. İnnovasiya potensialının yeni ideyalara rəvac verə bilməsi ehtimalı, yeni texnika, texnologiya və məhsullar barədə informasiya ehtiyatlarının xarakteristikaları ilə əlaqədardır. Belə ki, innovasiya potensialı və informasiya ehtiyatları arasında qarşılıqlı fəallaşdırıcı təsir mühiti sayəsində həmin ehtiyatlar müvafiq potensial formalaşdırmaqla yeni ideyalar üçün impuls rolu oynayır.

Müvafiq mənbələrdə innovasiya potensialı anlayışına resurs, nəticəli və kompleks yanaşmaların fərqləndirilməsinə daha çox rast gəlinir. Həmin fərqləri doğuran səbəblər üzərində xüsusi olaraq dayanmadan, təkcə onu qeyd edək ki, maddi və qeyri-maddi resursların qruplaşdırılması əlamətləri dəqiqləşdikcə innovasiya potensialı anlayışına resurs və nəticəli yanaşmaların yaxınlaşması baş verə bilər. Bir çox tədqiqatçıların fikrincə, innovasiya potensialının qiymətləndirilməsinə resurs yanaşması halında – “innovasiya potensialı müəssisədə innovativ fəaliyyətin həyata keçirilməsini təmin edən resursların məcmusu kimi qəbul edilir. Nəticəli yanaşma - innovasiya potensialı müəssisənin innovativ məhsul yaratmaq üçün mövcud resurslardan istifadə etmək qabiliyyəti kimi nəzərdən keçirilir. Kompleks yanaşma - resurs yanaşması və nəticəli yanaşmanı birləşdirir” [2, s.129].

İnnovasiya potensialı innovasiyalı fəaliyyətin həyata keçirilməsi üçün tələb olunan müxtəlif növ resursların sistemli və dinamik məcmusudur. İlk yanaşmada - innovasiya potensialı ölkə, ölkədaxili region, şəhər və müəssisə səviyyəsində yeni ideyalar, texnologiya və məhsullar yaratmaq, yaymaq qabiliyyətini şərtləndirən xüsusiyyətlərin məcmusu kimi qəbul edilir. İnnovasiya proseslərində innovasiya potensialının roluna münasibətdə, onun sistem əmələ gətirən tərkib elementlərinin təsnifatına aşağıdakı yanaşma, zənnimizcə məqbul sayıla bilər: “1. Sistemin məqsəduyğun (cəmiyyət tərəfindən tələb olunan) yenilikləri əsaslandırmaq və inkişaf etdirmək qabiliyyəti; 2. Sistemin innovasiyanı kommersiya dəyərinə çevirmək qabiliyyəti; 3. Sistemin innovativ məhsulu yaymaq qabiliyyəti” [1, s. 161].

İnnovasiya potensialının keyfiyyət və kəmiyyət baxımından qiymətləndirilməsi məsələlərinə daha sonra baxılacaqdır. Burada isə, təkcə onu qeyd edək ki, innovasiya potensialının özü “şirkətin innovasiya proseslərini reallaşdırma qabiliyyətini xarakterizə edən göstəricisi” [3, s. 716] kimi qəbul edilə bilər. Zənnimizcə burada göstəricilər sistemi ifadəsi daha doğrudur.

Resursların innovasiya yönümlü bölgüsünün optimallaşdırılması, institusional təminatının təkmilləşdirilməsini və bilik mühəndisliyi sayəsində yaradıcılıq potensialının fəallaşdırılmasını nəzərdə tutmalıdır. Belə bir mövqe ilə razılaşmamaq çətindir ki, “innovasiya potensialı innovasiya prosesi iştirakçısının müəyyən müddət və xərclər çərçivəsində iştirakçının rolunu əks etdirən

prosesin müvafiq hissəsində resursları və onun həyata keçirilməsi üçün təşkilati mexanizmi səfərbər etmək bacarığı, imkanı, hazırlığıdır” [4, s. 692]. Doğrudan da, innovasiya yönümlü inkişaf üçün maddi və qeyri-maddi resursların birgə istifadəsi təmin edilməlidir.

Innovasiya potensialının təşkilati komponentlərinin dinamik sistem əmələ gətirməsi, bir çox hallarda təşkilati innovasiyaların yaranması və istifadəsini motivləşdirir. Təşkilati innovasiyaların reallaşdırdığı potensiala münasibətdə tədqiqatlarda idarəetmə aspekti, demək olar ki, üstünlük təşkil edir [5, s. 1154-1191].

“Müəssisənin innovasiya potensialına texniki, təşkilati, iqtisadi, sosial və hüquqi resurslar daxildir” [6, s. 89]. Həmin resursların istifadəsi zamanı qarşıya qoyulan dayanıqlı inkişaf tələbləri, onların innovasiya yönümlü nisbətlərinin tapılması məsələsini gündəliyə çıxarır.

Innovasiya potensialının strukturuna dair

Innovasiya potensialının strukturu, dinamik xarakterli olub, özünə çevik münasibət tələb edir. Belə ki, həmin potensial iqtisadi sistemin struktur-funksional dinamikasının vektorunu şərtləndirən əlamət rolunda çıxış edə bilər. Başqa sözlə, “innovasiya potensialı iqtisadi sistemin struktur-funksional xassələrinin dəyişdirilməsi üçün məqsədyönlü fəaliyyətin məqbulluğunu və maksimum mümkün nəticəsini xarakterizə edən əlamətidir” [7, s. 90].

Innovasiya potensialının kəmiyyətə qiymətləndirilməsi cəhdləri, iqtisadi tədqiqatlarda daha çox rast gəlinir. Bu baxımdan, aşağıdakı mövqeni diqqətəlayiq hesab edirik. “Innovasiya potensialı dedikdə iqtisadi resursların miqdarı başa düşülür ki, hər bir konkret məqamda o cəmiyyətin öz inkişafı üçün istifadə edilə bilər. Bu resurslar makrosistemin aşağıdakı üç əsas sektoru arasında bölünür: elmi-texniki, təhsil, investisiya. Bu bölgü nəticəsində elmi-texniki potensial, təhsil potensialı, investisiya potensialı formalaşdırılır. Adları çəkilən seqmentlərin məcmusu da makrosistemin innovasiya potensialını formalaşdırır” [8, s. 82]. Haqqında danışılan mövqenin digər maraqlı cəhəti, təcrübə baxımdan makrosistemin innovasiya potensialının formalaşmasına məhsuldar yanaşmasıdır.

Innovasiya potensialının strukturunun müəyyən edilməsinə fərqli yanaşmalar, ilk növbədə həmin potensialın mahiyyətinə birmənalı yanaşmanın olmaması ilə əlaqədardır. İlk yanaşmada müəssisənin innovasiya potensialının struktur əmələ gətirən əsas elementlərinə aşağıdakılar aid edilə bilər: a) maddi resursların innovasiya potensialı: əsas vəsaitlər; dövriyyə aktivləri; b) intellektual potensial: qeyri-material aktivləri; marketing resursları; idarəetmə infrastruktur resursları; əmək resursları.

Müəssisənin innovasiya fəallığını şərtləndirən amil kimi innovasiya potensialının intellektual, təşkilati, bazar və maddi-texniki resursların kombinasiyasında formalaşdığı mövqeyində olan tədqiqatçıların fikrincə “intellektual potensial bilikdə olan dəyərdir; bazar potensialı münasibətlərə xas olan dəyərdir; material-texniki resurs müəssisənin əsas fondları, istehsal avadanlıqları, maliyyə resursları kimi müəssisənin maddi imkanlarında ifadə olunan dəyərdir; təşkilati potensial əqli mülkiyyət obyektləri, texnoloji, idarəetmə, istehsal, marketing prosesləri ilə təmin edilən resursdur” [9]. Belə yanaşma, innovasiya potensialının mahiyyətinə aydınlıq gətirmək üçün bilik amilinin roluna xüsusi önəm verilməsi ilə təqdirəlayiqdir.

Innovasiyalı fəaliyyət mühitinə təsir baxımından innovasiya potensialına münasibət, məhsul, resurs və yenilik amillərinə vahid müstəvidə yanaşma cəhdidir. “Innovasiya potensialı istehsal və təsərrüfat subyektlərinin aşağıdakı istiqamətlərdə fəaliyyətinə imkan verən sistem kimi təqdim edilməlidir: yeni məhsulların istehsalı üçün istifadə olunan ənənəvi resurslar; ənənəvi məhsulların istehsalı üçün istifadə olunan yeni resurslar; son istehlak üçün nəzərdə tutulmuş məhsullar kimi ortaya qoyulan yeniliklər” [10, s. 15].

Innovasiya potensialının reallaşdırılmasında insan amili həlledici rola malikdir [11]. Kadr heyətinin potensialına münasibətdə də yanaşmalar nikbinliyi ilə fərqlənir. “Müəssisənin kadr heyətinin innovasiya potensialının inkişafı azından modernləşdirmə prosesinə xidmət edir” [11, s. 364]. Sonuncu fikrin innovasiyalı modernləşməyə də aid edilməsi, zənnimizcə məqsədəuyğundur.

Elmi, texniki və texnoloji imkanlara və infrastruktur təminatına, mövcud ehtiyatların hərəkətə

gətirilməsində insan amilinin aparıcı rolu, artıq qeyd olunduğu kimi tədqiqatçıların diqqət mərkəzindədir. “İnnovasiya potensialı aşağıdakı innovasiya fəaliyyəti ehtiyatları ilə xarakterizə olunur: - alim-təşkilatçı və alim-mütəxəssis, innovatika sahəsində təşkilatçı - mütəxəssis sistem kadrları, onların sayı, elm sahələri üzrə strukturu, bilik səviyyəsi; - maddi-texniki baza: iş yerlərinin müasir innovasiya və informasiya texnologiyaları, kompüter sistemləri, laboratoriya, istehsal və ofis avadanlıqları ilə təminatı və s.” [12, s. 19].

Müəssisələrin və elmi-texniki təşkilatların innovasiya potensialına ehtiyat və imkanlar müstəvisində baxılıqda aşağıdakı yanaşma, zənnimizcə yolveriləndir:

a) ixtiraların, əldə edilmiş elmi və texniki-texnoloji işləmələrin ehtiyatı; b) istehsal və emal qurumlarının innovasiya infrastruktur imkanları; c) istehsal və elmi-texniki təşkilatın ümumi və innovasiya potensialının qarşılıqlı əlaqələrini şərtləndirən amillər; d) işçi heyətin innovasiyalı fəaliyyət imkanları.

İnnovasiya potensialının xüsusiyyətlərinə, ilk növbədə həmin potensialın strukturu müstəvisində münasibət məqsədəuyğundur. Başqa sözlə, “innovasiya potensialının mürəkkəb sistem kimi təsnifatı onun əsas sistem xüsusiyyətlərini əks etdirməlidir: funksionallıq, struktur, dinamizm. İnnovasiya potensialının hər bir növü və alt növü daxilində funksional, struktur və dinamik yanaşmalar əsasında müəyyən idarəetmə səviyyəsinə, sənayeyə, subyektlərə, fəaliyyət miqyasına mənsubiyyətə əsaslanan müxtəlif növ innovasiya potensialını birləşdirən siniflər, alt siniflər ayırd edilə bilər” [13, s.35]. Həmin təsnifatda funksional əlamət üzrə - qrupa tədqiqat, mənimsəmə və tətbiqi innovasiya potensialı, səviyyə əlaməti üzrə - lokal, regional və milli innovasiya potensialı, dinamika əlaməti üzrə- artan, sönən və davamlı innovasiya potensialı fərqləndirilir.

“İnnovasiya potensialı aşağıdakı əsas xüsusiyyətləri əhatə etməlidir: innovasiya potensialı – regionun sosial-iqtisadi potensialının altsistemidir. Burada ümumi potensialın bütün hissələri bir-biri ilə sıx əlaqəlidir; innovasiya potensialı – səmərəli innovasiya fəaliyyətini həyata keçirmək üçün inkişaf səviyyəsi kifayət edən balanslanmış ehtiyatlardır; innovasiya potensialına innovasiya fəaliyyətini təmin edən təşkilatı və institusional mexanizmləri aiddir; innovasiya potensialı – istifadə edilməyən ehtiyatların gizli imkanlarıdır; innovasiya potensialı – iqtisadi sistemi olan ehtiyatların yeni keyfiyyət vəziyyətinə transformasiya əsasında dəyişilməsi, yaxşılaşdırılması, tərəqqisi qabiliyyətinin müəyyən xarakteristikasıdır” [8, s. 83].

İnnovasiya potensialının reallaşdırılması imkanları və istiqamətləri

İnnovasiya potensialının reallaşdırılması innovasiyalı inkişaf proseslərində baş verir. Həmin proseslər mürəkkəb olub, etibarlı surətdə proqnozlaşdırıla bilmir. Bu və digər səbəblərdən innovasiya potensialının reallaşdırılması prosesinə münasibətdə də fərqli yanaşmalar rast gəlinir (14). Haqqında danışılan fərqlər, əhəmiyyətli dərəcədə innovasiya potensialının reallaşdırılması imkanlarına münasibətdə tədqiqat məqsədinin və ya təcrübi ehtiyacın önə çəkilməsi, innovasiya potensialına münasibətdə metodoloji bazanın, əsasən təşəkkülü səviyyəsindən çıxış edilməsi halları ilə şərtlənir.

İnnovasiyalı fəaliyyət, məhdud, lakin zəruri müddətdə aktual olan ənənəvi fəaliyyətlərlə birgəlik tələblərinə etinasız olmamalıdır. Bu baxımdan sistemin səmərəliliyinin yüksəldilməsi məqsədi ilə innovasiya potensialının reallaşdırılması prosesi kimi innovasiyalı fəaliyyətin səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi parametrləri kimi aşağıdakılar önə çəkilir: “məhsulların keyfiyyət və istehsalın səmərəliliyi baxımından rəqabət qabiliyyətinin artırılması; ənənəvi texnologiyanın stabil idarə edilməsi və innovasiyalı fəaliyyət üçün resursların dəyəri arasında balans; mövcud sistemin idarəetmə prosesi ilə birgə sistemin dəyişiklikləri qavramaq qabiliyyətinin inkişafı; innovasiyalı fəaliyyət üzrə tədbirlərin işlənilib hazırlanmasında sosial-iqtisadi sistemin bütün elementlərinin qarşılıqlı fəaliyyətinin təşkili” [7, s. 91-92].

Müəssisə səviyyəsində innovasiya potensialının reallaşdırılmasının əsas istiqamətlərinin təsnifatına aşağıdakı yanaşma, zənnimizcə diqqətəlayiqdir (şəkil).

Müəssisənin innovasiya potensialının reallaşdırılmasının əsas istiqamətləri	Elmi-texniki	Yeni texnologiya və texnikanın layihələndirilməsi, yaradılması və istifadəsi	
		Yeni və keyfiyyətə yaxşılaşdırılmış enerji və material növlərinin işlənilib hazırlanması və istifadəsi	
		Yeni və modernləşdirilmiş son məhsulun yaradılması və hazırlanması, onun material təməlinin azaldılması	
	Təşkilati	İstehsalın, əməyin və idarəetmə proseslərinin təşkilinin mövcud metodlarının təkmilləşdirilməsi, yeni metod və formalarının yaradılması	
		Təsərrüfat mexanizminin ayrı-ayrı və ya bütün yeni elementlərinin işlənilib hazırlanması və istifadəsi	
		İnsan amilinin fəallaşdırılmasının yeni formalarının tətbiqi və qanunvericiliyə riayət olunması	
	İnvestisiya	Müəssisənin investisiya siyasəti və strategiyasının əsaslandırılması və faktiki reallaşdırılması	
		Müəssisənin investisiya resurslarının məqsədyönlü surətdə formalaşdırılması	
			İnvestisiya layihələrinin cəlbediciliyinin müəyyən edilməsi və investisiyalaşdırmanın səmərəliliyinin monitorinqi

Şəkil 1.1. Müəssisənin innovasiya potensialının reallaşdırılmasının əsas istiqamətləri
İlkin mənbə: [6].

Şəkildən görüldüyü kimi müəssisənin innovasiya potensialının reallaşdırılmasının elmi-texniki, təşkilat və investisiya istiqamətləri üzrə həyata keçirilməli tədbirlər kompleksini əhatə etməsi nəzərdə tutulur. Bu halda, yeni texnologiya və texnikanın layihələndirilməsi, yaradılması və istifadəsi tədbirlərindən tutmuş, müəssisənin investisiya siyasəti və strategiyasının reallaşdırılmasına və səmərəliliyin monitorinqinə qədər geniş spektrdə işlər yerinə yetirilməlidir.

İnnovasiya potensialını və onun reallaşdırılması prioritetlərini şərtləndirən amillər qismində bazarın cari vəziyyəti, müştəri ehtiyacları, texnoloji-iqtisadi inkişaf baxımından gələcək meyillər və proqnozlar xüsusi qeyd edilməlidir. İnnovasiya potensialı üzrə proqnozlardan danışarkən yeri gəlmişkən qeyd edək ki, onlar əsasən makro səviyyə üçün daha çox işlənir. Bu baxımdan Rusiya nümunəsi maraqlıdır. “Uzunmüddətli perspektivdə innovasiya potensialı aşağıdakı kimi müəyyən edilə bilər: ölkədə makroiqtisadi qeyri-sabitlik risklərinin azaldılması; institutların və dövlət idarəçiliyinin keyfiyyətinin yüksəldilməsi, dövlət xərclərinin səmərəliliyi, inhisarçılığa, korrupsiyaya və biznesə hakimiyyət təzyiqinə qarşı mübarizə; dünya birliyi ilə açıqlıq və qarşılıqlı fəaliyyət siyasətinin tətbiqi; elektron hökumətin və elektron demokratiyanın hərtərəfli inkişafının qurulması; elm və tədqiqat və inkişaf sektorunun maliyyələşdirilməsinin artırılması, təhsil və elmi infrastrukturun səmərəliliyi” [15, s.56].

İnnovasiya potensialının reallaşdırılması prosesləri kimi innovasiyalı fəaliyyət yeniliklərə ehtiyacdən tutmuş, onun iqtisadi məqsədəuyğunluğunun təmin edilməsinə qədər bütün mərhələlərdə aşağıdakı qabiliyyətləri nümayiş etdirməlidir “sistemin məqsədəuyğun (cəmiyyət tərəfindən tələb olunan) yenilikləri əsaslandırmaq və inkişaf etdirmək qabiliyyəti; sistemin innovasiyanı kommer-

siya dəyərinə çevirmək qabiliyyəti; sistemin innovativ məhsulu yaymaq qabiliyyəti”[1, s.166].

Zənnimizcə, innovasiya potensialı - innovasiyalı fəaliyyətlərin ilkin texnoloji-iqtisadi və institusional şərti, müxtəlif resursların zəruri həcmi və nisbəti, iqtisadi subyektlərin innovasiyalı məhsul istehsalı imkanları və qabiliyyəti kimi xarakterizə oluna bilər. Başqa sözlə, innovasiya potensialının səciyyəvləndirilməsində allokasiya effektinin (məhdud resursların səmərəli bölgüsündən əldə edilən effektin) əsas xarakteristikalarından istifadə oluna bilər.

Nəticə

İqtisadi fəaliyyətin müxtəlif istiqamətlərində inkişafın innovasiya potensialının tədqiqinin konseptual məsələlərinin həlli istiqamətində hər bir addım, ölkə, region və müəssisə səviyyəsində həmin fəaliyyətin səmərəliliyi və rəqabət qabiliyyəti baxımından elmi-nəzəri və təcrübi əhəmiyyətə malikdir.

Innovasiya potensialı anlayışına resurs və nəticəli yanaşmaları birləşdirən kompleks yanaşmanın tətbiqi daha məqsədəuyğundur. Eyni zamanda, müxtəlif səviyyələrdə innovasiya potensialının müəyyən edilməsinə resurs və nəticəli yanaşmaların bir-birinə yaxınlaşması imkanlarının araşdırılması tövsiyə olunur. Ehtimal etmək olar ki, bu yanaşmaların fərqli cəhətləri maddi və qeyri-maddi resursların təsnifat əlamətlərinin birmənalı müəyyən edilməsi halında azala bilər. Innovasiya potensialının reallaşdırılması prosesinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi baxımından həmin potensialın faktiki vəziyyətinin informasiya-təhlil altsisteminin təkmilləşdirilməsi, elmi-texnoloji və institusional potensialın fəallıq səviyyəsinin optimallaşdırılması baxımından məhsuldar yanaşmadır.

ƏDƏBİYYAT

1. Тхабит А.Ф. К вопросу о понятии инновационного потенциала корпорации// Фундаментальные исследования. 2014. № 8-1. С. 161-166; URL: <https://fundamental-research.ru/ru/article/view?id=34527> (дата обращения: 26.11.2021)
2. Шамина Л.К. Система показателей оценки инновационного потенциала предприятия// Научно-технические ведомости Санкт-Петербургского государственного политехнического университета. Экономические науки. №1, 2011, с.128-132
3. Shamil M.Valitov, Almaz Kh. Khakimov. Innovative Potential as a Framework of Innovative Strategy for Enterprise Development//Procedia Economics and Finance. Volume 24, 2015, Pages 716-721
4. Баранчев, В.П. Управление инновациями [Текст] / В.П. Баранчев, Н.П. Масленникова, В.П. Мишин. - М.: Юрайт-Издат, 2009. 711 с.
5. Crossan M.M., Araydin M., 2010. A Multi-Dimensional Framework of Organizational Innovation: A Systematic Review of the Literature. Journal of Management Studies, 47(6), 1154-1191
6. Акулова Н.Г., Урусов А.С. Сущность и структура инновационного потенциала предприятия в системе антикризисного управления. *МИП (Модернизация. Инновации. Развитие)*. 2014; 5(2(18)):86-90// <https://www.mir-nayka.com/jour/article/view/170>
7. Гуреев П. М., Гришин В. Н. Инновационный потенциал: проблемы определения и оценки// *Инновации* №4 (222), 2017, с.89-92
8. Hüseynova A.D. Elm və innovasiya fəaliyyəti: ölçmə və qiymətləndirmə, Bakı: TUNA, 2020, 374 s.
9. Устинова Л.Н., Абдуханова Н. Г., Ермолаева Д.А. Типология инновационного потенциала предприятия// *Креативная экономика*. 2020. Том 14. №12. С. 3451–3464. doi: 10.18334/ce. 14.12.111206
10. Косенко А.П., Коциски Д.Д., Маслак О.И. Перерва П.Г. Сакай Д.Д. Экономическая оценка инновационного потенциала. Харьков – Мишкольц, 2009, 165 с.

11. Kipervar E. A., Trunkina L. V. The formation and development of innovative potential of the company's employees. Proceedings of the Voronezh State University of Engineering Technologies/ January 2016/ DOI:10.20914/2310-1202-2016-2-361-365, p.361-365
12. Qasimiv F.H., Nəcəfov Z.M. İnnovasiyalar: yaranması, yayılması və inkişaf perspektivləri. Bakı, “Elm”,2009, 416 s.
13. Антоненко И. В. Типология и классификация инновационного потенциала экономической системы //Проблемы современной экономики, № 2(34), 2010, с.33-37
14. Algina, M.V., & Vodnar, V.A. (2011). Innovative potential of economic system and its evaluation. Modern technologies of management, Vol. 1(1). Retrieved from: <http://sovman.ru/article/0101>
15. Krayneva, R., Bugaev, A., Zhuravleva, T., & Vojtovič, S. (2017). Management and promotion of economic innovation potential . Journal of International Studies, 10(1), 146-158. doi:10.14254/2071-8330.2017/10-1/10, pp.146-158

*Нармин Мадад кызы Саттарова
Докторант кафедры Экономика
Университета “Одлар Юрду”
e-mail: sattarova.narmin95@mail.ru*

Концептуальные вопросы исследования инновационного потенциала

Резюме

Первые десятилетия XXI века характеризовались возрастанием роли инновационного фактора во всех сферах жизнедеятельности человека. Отношение исследователей и экспертов к инновационному потенциалу как ключевому условию динамичного развития разное. Поэтому решение концептуальных вопросов исследования потенциала в сфере инновационного развития особенно актуально.

Цель исследования - выявить сущность и структуру инновационного потенциала на разных уровнях экономической деятельности с точки зрения требований инновационного развития, выявить направления реализации этого потенциала.

Методология исследования - в процессе исследования использовались методы наблюдения, анализа и синтеза, научного абстрагирования и логического обобщения.

Значимость применения исследования - полученные результаты могут быть использованы при оценке возможностей инновационного развития производственных территорий и при реализации мероприятий по повышению эффективности инновационного производства.

Результаты исследования - разъяснена сущность инновационного потенциала предприятия, изучены подходы к его оценке, охарактеризована структура инновационного потенциала, обозначены направления реализации этого потенциала.

Оригинальность и научная новизна исследования - путем сравнительного анализа различных позиций уточнено понятие инновационного потенциала, охарактеризованы возможности реализации инновационного потенциала.

Ключевые слова: *инновационный потенциал, сущность, предприятие, структура, направления реализации, факторы, ресурс, подход.*

Narmin Madad Sattarova
Doctoral student of the department
Economy of "Odlar Yurdu" University
e-mail: sattarova.narmin95@mail.ru

Conceptual issues of research of innovative potential

Summary

The first decades of the XXI century were characterized by the growing role of the innovative factor in all spheres of human life. The attitude of researchers and experts to innovative potential as a key condition for dynamic development is different. Therefore, the solution of conceptual issues of studying the potential in the field of innovative development is of particular relevance.

The purpose of the study is to identify the essence and structure of innovative potential at different levels of economic activity in terms of the requirements of innovative development, to identify directions for realizing this potential.

Research methodology - in the process of research methods of observation, analysis and synthesis, scientific abstraction and logical generalization were used.

The significance of the research application - the results obtained can be used in assessing the possibilities of innovative development of industrial territories and in the implementation of measures to improve the efficiency of innovative production.

The results of the research - the essence of the innovative potential of the enterprise is explained, approaches to its assessment are studied, the structure of the innovative potential is characterized, the directions for the implementation of this potential are indicated.

The originality and scientific novelty of the research - by means of a comparative analysis of various positions, the concept of innovation potential has been clarified, the possibilities of implementing the innovation potential have been characterized.

Key words: *innovative potential, essence, enterprise, structure, directions of implementation, factors, resource, approach.*